

De bespreking van het Katharisme, als van oudere dagteekening, ga hierbij voorop. Vrij zeker schijnt thans toch vast te staan, dat de Katharen, eer ze in het zuiden en westen van ons werelddeel terrein veroverden, reeds op vrij breede schaal onder de Slaven waren opgedoken. In Thracië, Dalmatië en Banië vonden ze blijkbaar het eerst het hun meest toelichend terrein. Doch al schijft voor vrij zeker te kunnen worden aangenomen, dat zo het eerst in deze Slavische kringen een zelfstandige positie aannamen, toch sloeg de van hier uitgaande beweging vrij spoedig naar Griekenland en Italië over, om zich van daar uit noordelijk in Frankrijk te nestelen, en tot zelfs in Spanje en in Vlaanderen door te dringen. Ook onder de Katharen, evenals later onder de Albigenzen, waren geesten van zeer uiteenlopenden aanleg; maar om het verschil van het Katharisme als zooveel danig te beoordeelen, kan men zich niet bepalen tot de slappere geesten, maar moet het uitgangspunt voor het oordeel over de geheele verschijning gezocht bij de beslissende doordrivers van

het nieuw-opkomend Dualisme, dat steeds meer het Christelijk element door het dwepende heidensche streven verdrong.

Het Dualisme dat hierbij op den voorgrond stond, ging uit van de onderstelling, dat zoowel het heilige als het demonische beginsel, in hun strijd om de overmacht, elk hun eigen terrein konden bezetten, van waar ze hun strijd om den eindtriomf voeren konden. Het heilige stond lijnrecht tegenover het onheilige. Het heilige nu is de schepper van de onzichtbare geestenwereld. Het boze of onheilige daarentegen legt beslag op de materie, op al wat zichtbaar en zinlijk is. In de materie toch ligt de grond niet slechts van alle stoffelijk, maar ook van alle zedelijk kwaad, en in God, die heilig is, kan van dat stoffelijk Booze de oorzaak niet liggen. Al het aardsch-waarnembaar, en zoo ook 's menschen lichaam, danken hun ontstaan en bestaan aan den bozen, demonischen God. Aan dezen bozen God dankt de zichtbare, waarnembare wereld haar aanzijn. De heilige God laat zich met dit alles zelfs niet in. Eeniglijk en uitsluitend in de menselijke ziel openbaart zich de werkzaamheid van den goeden God. Deze twee, de boze en de goede God, staan derhalve in alles lijnrecht tegenover elkander. Zelfs in de Heilige Schrift komt die tegenstelling scherp en beslist uit. In het Nieuwe Testament toch kwam een openbaring van den goeden God tot ons, en daarentegen in het Oude Testament spreekt de boze God tot ons, en zulke eeniglijk met uitzondering van de Profetie en Psalmodie, die ook reeds in de vroegere eeuwen het woord van den goeden God tot Israël brachten. Vraagt men nu hoe het toeging, dat de ziel des menschen, die den goeden God tot Schepper heeft, door de beoedeling van den demonischen God besmet werd, dan antwoordt de Katharist u, dat in den aanvang aller dingen de boze geest wist in te dringen in de hemelsche schepping en daar de menselijke ziel vergiftigde. De boze God slaagde er toen in, om de aldus vergiftigde menschenziel naar beneden te trekken en in het boze element te ontwikkelen. Hierin kon intusschen de menselijke ziel niet besloten blijven, en toen het voor de ziel ondoenlijk bleek zichzelf uit de demonische verbinding te verlossen, heeft de goede God zijn Zoon Christus naar deze wereld gezonden. Die Jezus was een geestelijk schepsel, maar het hoogst staande schepsel dat de goede God in het leven riep. Deze Jezus nu nam niet een aardsch lichaam aan, hij mocht toch niet de ontredder en onheilige schepping geen gemeenschap hebben. Het verscheen in zijn verheerlijkt lichaam, gelijk de goede geesten dit beslitten. Al wat men op aarde aan hem waarnaam, was louter schijn. Johannes de Dooper gold dan voor een bozen geest, die beproefd had Jezus te besmetten. Maria daarentegen gold voor een hemelschen geest, die aan geen zonde deel had en zoo aan den reinen, hemelschen verlosser een aardsche verschijning kon geven.

Daar nu ook het machtige werk van den Christus niet door het zichtbare ging, maar door het geestelijk onzichtbare, bleek het onmisbaar, om een geheimzinnig middel aan te geven, waardoor de zielen, die naar redding uitgingen, zich van het uitwendige konden losmaken, om alsnu in de geestelijke en heilige sfeer over te gaan, en hiertoe nu diende het geestelijk optreden van de Katharen. Uiteraard had die werking van de Katharen in vroegere eeuwen niet kunnen plaatsgrijpen. Met het oog hierop nu leerde men, dat de vroeger gestorven geesten in vroeger eeuwen allerlei andere bestaansvormen, zelfs van dieren, hadden aangenomen, en nu ten slotte toch in de levenssfeer der Katharen konden overgaan. Die overgang nu kon en mocht niet uitblijven. Alle lust, zin of smaak toch in het zichtbare en tastbare was besmettend en onheilig. Alle aanraking met de tastbare wereld besmet en scheide vanden levenden God af. Alle neiging tot de zichtbare wereld is daarom doodzonde, en bezwijkt onder het oordeel der eeuwige verdorpenis, voorzover het aan de Kathaarsche voorgangers niet gelukt, de besmette zielen volstrekt daarvan af te scheiden.

Nameloos streng en straf werd ditschenden oordeel door de voorgangers der Katharen in het werkelijke leven toegepast. Doodzonde was alle gehechtheid der ziel aan het zichtbare en waarnembare in deze wereld. Verboden was alle bezit van aardsche goed, alle omgang en verkeer met onherboren personen. Verboden was evenzoo alle krijgslust. Geen dier mocht men doodden, met uitzondering alleen van de kruipende gedierten. Geen dier mocht men tot spijze nemen, uitgezonderd alleen de visschen. Van bijslaap mocht ook onder gehuwden geen sprake zijn. Ook aan een doop door onderdompeling of besprenging mocht niet gedacht worden. Ook het water toch was stoffelijk en behoorde alzoo tot het rijk van den bozen God. Het onheilige karakter van al wat tastbaar was, moest steeds beleden en nauwkeurig gemeden worden.

De voorgangers of leeraren der Katharen leefden, zoo mogelijk, onder nog scherper tucht. Ze gerden elkander als opvolgers van de Apostelen, en als organen van den Paraclet, d.i. van den Heiligen Geest, en leefden geheel van de wereld afgesloten. Bezit hadden ze niet. Geen huwelijk mochten ze aangaan. Ze aten uitsluitend meelspijzen, en kenden tal van tijden van streng vasten. Hun vaste gewoonte was, steeds als paar in het publiek te verschijnen. De maat en zijn gezet. Ze trokken zich als personen op

geheimzinnige wijze uit het publieke leven terug. Hun woonhuis droeg een geheimzinnig teeken, waaraan zij zeiven alleen het herkennen konden. Er waren onder hen even goed vrouwen als mannen, doch deze vrouwen trokken zich geheel uit het publieke leven terug. Gevolg van deze strenge levensopvatting was uiteraard, dat het aantal der volkomen leden zeer gering bleef. In 1240 hield men een telling, en alstoen bleek, dat er in heel Europa niet meer dan 4000 voltooide heiligen aanwezig bleken. Hun groote massa daarentegen volgde veel minder gestrengen levensregel. Deze droegen veelal den naam niet van *perfecti*, maar van *credentes*, d.z. geloovigen. Voor dezen was het bezit van goederen, het sluiten van huwelijks, het eten van allerlei spijze geoorloofd, mits men dit alles tot in bijzonderheden aan zijn geestelijke leiders mededeelde, en vóór het sterven er vergiffenis voor vroeg en kreeg.

Nauw verwant met deze beweging der Katharen onder de Slavische volken, was de later uitgebroken ketterij der Albigenzen in Frankrijk, en vandaar uit ten deele in Italië en Spanje. Albi is een stedeke in het Zuiden van Frankrijk, en in dit stedeke nam, voor wat Frankrijk aangaat, de ketterij van het Perzische Dualisme voor het eerst een vastere vorm aan. Geheel ten onrechte heeft men deze Heidensche ketterij later met het Purisme der Waldenzen in verband pogen te brengen. De Waldenzen waren Italianen, die zich met de oorspronkelijke vormen van het Christendom, in zijn eerste opkomst, in geestelijk verband poogden te zetten, die alle eeuwen door tot nu toe in dit zich vastklemmen aan de aloude Christelijke vormen volhard hebben, en die nog steeds in het Noorden van Italië volhard in het pogen, om het oorspronkelijk Christendom der Apostelen te doen voortleven. Nu is het uiteraard niet onmogelijk, dat zekere groep afgedoolden, die aanvankelijk met de Albigenzen gemeene zaak maakten, later, onder de harde vervolging die van 't Vaticaan uitging, zich geheel van de Albigenzen hebben afgescheiden, met het Dualisme braken, en in wat ze van de Waldenzen vernamen, ten deele althans bevrediging van hun anti-Roomsch gevoelen vindend, zekere toeneiging tot de Waldenzen toonden, maar toch moge dit nimmer tot de conclusie leiden, dat de ketterij der Albigenzen, ware het ook slechts voor een deel, aan wat de Waldenzen van meet af beoogden verwant zou zijn geweest. De Waldenzen neigden terug naar den zuiverder vorm, dien het Christendom in en na de Apostolische periode had aangenomen, terwijl de Albigenzen hiertoe niets gemeen hadden, het Christendom verzaakten, en in de Aziatische doling van het Dualisme oversloegen. De latere poging van zekere groep der Albigenzen, om zich homogene te verklaren met de Waldenzen, was niet anders dan een redmiddel dat zij aangreep, om, toen de Papale macht er in slaagde, het Europeesche Katharisme neer te slaan, een uitweg te vinden, die hen schotvrij maakte, en toch veroorloofde een zuiverder, meer Evangelisch standpunt in te nemen.

De Albigenzen traden later op dan de Katharen, maar toch was het hun reeds in de 11e eeuw gelukt zekere staatsrechtelijke positie met een belijden van eigen maaksel in te nemen. Historisch voelden ze zich het meest aangetrokken door de Manicheërs en gaven ze zich allengs geheel aan de leidende gedachte van Mani over. Wat vormen en usantien betreft, dienden ze zich bij voorkeur als Christenen aan, maar inderdaad en in waarheid waren en bleven ze Heidenen. Wat we van Augustinus vernamen, en er bijna toe geleid had, om dezen machtigen Kerkvader tot aansluiting aan de Manicheërs te bewegen, toont genoegzaam op hoe verrassende en verleidende wijze Mani er in geslaagd was, om het Perzisch Dualisme in een Christelijk kleed te hullen, en in dezen verleidelijken vorm voor gehele groepen van Christelijke herkomst in het Zuiden van Frankrijk en in de streken die hieraan grensden, er in geslaagd was, den afval van het Christendom te bevorderen, en het Perzisch Dualisme tot geestelijke hoofdmacht te stempelen. Te meer gelukte dit, omdat er in de gevoelens en in de gedragingen van deze Manicheërs een schier onverklaarde hoge, zedelijke ernst sprak. De indruk dien deze Albigenzen op hun omgeving maakten, was dan ook overweldigend. Men placht hun, in verband hiertoe, dan ook hoge eere te gunnen. De naam 'les bons hommes' dien ze al spoedig droegen, schonk hun allerwege ingang. Aan den ernst van hun pogen viel niet te twijfelen, alleen hun sterk teruggetrokken wijze van leven wekte soms verdenking. 'Homes obscure' was daarom een tweede bijnaam dien men hun schonk, en die vrijwel hun positie in het gemeene leven aanwees. Reeds in 1119 ging het Concilie van Toulouse dan ook tot hun onvoorwaardelijke veroordeeling over. Zonder aarzeling toch kwamen ze ook op de Concilies die over hen oordeelen moesten, voor hun Perzisch Dualisme uit, en in verband hiertoe dienden ze zich keer op keer als zeer gevaarlijke ketteren aan. Niet alleen toch, dat ze zich ook bij hun verhoor op deze Concilies zonder aarzeling als Dualisten aandienenden, maar al spoedig gevoelden ze zich gedrongen, om de leer der Drieëenheid los te laten, en, voor de hoogste klassen van hun aanhang, niet alleen het huwelijk, maar ook het Heilig Avondmaal prijs te geven, en wat niet minder ernstig gaf, den Christus van Golgotha tot een schijngestalte te verlagen, in wiens schijnlijke geestelijke realiteit de verborgen zegen van zijn verschijning lag. Hoe hoog ook de Christus in zijn

zichtbare verschijning stond, toch stond 't bij hen vast, dat het geestelijk heil in het Doketisme moest gezocht worden, en dat al wat zichtbaar en tastbaar ook in den Christus tijdens zijn verschijning op aarde geweest was, in een onzienlijke, geestelijke realiteit moest worden omgezet. Vooral Paus Innocentius III zag ten slotte de noodzakelijkheid in, om zonder sparen tegen hen op te treden en tot hun finale uitroeiing over te gaan; iets wat dan ook ten slotte aan het Vaticaan gelukt is. Dit bealste pogen nu eischte uiteraard een niets-sparend optreden, en zoo is toen op pauselijke instigatie ten slotte een niets-sparende oorlog tegen de Albigenzen ondernomen, die ten leste de uitroeiing van de gehele secte tot uitkomst had. De inneming alleen van Beziers kostte 20.000 slachtoffers. Het optreden tegen de Albigenzen nam ten slotte een niets ontziend gewelddadig karakter aan. De pauselijke Legaat Arnold gaf aan zijn veldheer zelfs order, om al wat zich verzette, of het Albigenzen waren of niet, onherroepelijk dood te slaan. 'Sla dood al wat zich verzet, riep hij uit, de Heere zal zijn uitverkorenen wel sparen!'

Evenals bij de Katharen, traden bij de Albigenzen de geestelijke leiders als mannen van hoogen ernst op. Ze ontzegden zich alle levensgenot, om eeniglijk in het geestelijke hun kracht te zoeken, en althans de uitverkoren geestelijke leiders wijdden zich in onverbeterlijken ernst aan hun moeilijke levensstaak. Ze dienden zich aan als de dragers van den Heiligen Geest, die als zodanig een bovenmenselijke, louter geestelijke positie innamen, en de groote massa, die hen aanhang en hen volgde, genoot allerlei verlof en inschikkelijkheid, evenals bij de Katharen. Ten slotte konden ze zich noch in Frankrijk noch in Italië meer staande houden, en zagen zich genoodzaakt, in de Pyreëen een schuilplaats te zoeken. Ook hier echter konden ze zich niet duurzaam handhaven, en in de 14e eeuw heeft de toen steeds krasser optredende Inquisitie ten slotte aan geheel het bestaan van deze eens zoo invloedrijke secte een einde gemaakt. De Perzisch-Heidensche dwaling, die een oogenblik van de overwinning zeker bleek, was dan ook reeds, eer de Hervorming doordrong, geheel ten onder gebracht. Met te vluchtige kersteeling had men in het Zuiden van Europa, even als bij de Slaven, genoeg genomen. Een oogenblik dreigde deze onvoorzichtigheid het Heidendom terugkeer te veroorloven. Maar Rome tastte door, en zoo is, nog eer de Reformatie de hoofdleiding in handen nam, het Heidensche element, waarvoor de Albigenzen ijverden, teruggestooten en verdwenen. Tweemaal honderdduizend slachtoffers was de prijs, waarvoor ten slotte de redding gekocht werd.

Dr. A. K.

„Laat uw dienstknecht gaan in brede“.

Nu laat Gij, Heere, uwen dienstknecht gaan in brede, naar uw woord, want mijn oogen hebben uwe zaligheid gezien.
Luk. 2:30, 31.

Mozes, de man Gods, spreekt in zijn schoon gebed dat ons in het boek der Psalmen bewaard is gebleven, voor het leven van de kinderen der menschen, zooals dit onder de ordinantie Gods ligt sinds de dagen van den Zondvloed, deze waarheid uit: aangaande de dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, of zo wij zeer sterk zijn, tachtig jaren, en het uiterste van die is moeite en verdriet, want het wordt snel afgesneden, en wij vliegen daarheen.

Op het ten volle doolven van die zeventig of tachtig jaren moet een Christen hopen, en hij doet het ook. Het is niet natuurlijk maar onnatuurlijk, om naar een vroeger dood te verlangen. In die korte spanne tijds van een menschenleven is eerst de frische jeugd, dan de zonnige middaghoofte, eindelijk de grijze ouderdom. En voor elke periode van het menschenleven geldt wat de Prediker van Jeruzalem opmerkt: God heeft ieder ding schoon gemaakt op zijn tijd.

Zoals de natuur ons oog haar schoon doet aanschouwen in de lente als het veelzijdige leven ontkiemt, in den zomer als heel de schepping volle levenswarmte uitstraalt, in den herfst als de rijpe vrucht ons wordt aangeboden, zoo is schoon het aanminnen van de jeugd, het betoon van kracht als de levenszon in haar zenith staat, de wijsheid als de ouderdom en de grijshed daar is.

Een vroeger dood neemt weg het schoon dat de Heere onze God, in aanbiddelijke wijsheid, heeft ingeschapen in den herfst van het leven, als ook in dat leven die heerlijke tinten het oog kunnen verrukken, neemt weg het schoon van de avondzon die in zeldzame pracht ondergaat en oproept tot aanbidding van de Majesteit des Heeren.

Daarom wij mogen bidden tot onzen Vader die in de hemelen is: o Heere, geef mij de volle maat van het leven. Laat mij in dat rijke menschenleven niet alleen de jeugd en het midden der jaren van U ontvangen. Breng mij ook tot een gezegend ouderdom, opdat ik, als de ouderdom en grijshed daar is, dezen gelachte verkondigen moge uwen arm, allen nakomelingen Uwen naam.

Dreigt een vroeger dood, dan mogen we met Hiskia klagen: van wege de afwijding mijner dagen, zal ik tot de poorten des grafes heengaan, *ik word beroofd van het overige mijner jaren*. Die klacht van den vromen Hiskia is tekenend, en doet ons ten volle verstaan zijn bede, en in de ure des gevaars maken wij haar tot de onze: neem mij niet weg in het midden mijner jaren!

Voorwaar, de grijshed is een sierlijke kroon, zij wordt op den weg der gerechtigheid gevonden. Als de amandelboom bloeit in zilveren glans, mag daarvoor God den Heere lof en dank worden toegebracht.

En toch, de band aan deze vergankelijke aarde mag niet te vast zijn, want ons leven is tijdelijk,

de dood wenkt ieder uur, en deze aarde gaat voorbij met al hare begerlijkheden.

Hoeder wij mogen bidden: beroof mij niet van het overige mijner jaren, wij hebben toch altoos te bedenken dat wij onze jaren doorbrengen als een gedachte, dat wij daarheen vliegen, dat het leven snel afgesneden, want het is als een damp, als gras bloeiende in den morgenstond, maar des avonds verandert het en het verdort.

Het is zoo dwaas hier op aarde te leven, en niet tot diep in zijn ziele doordringen te zijn van het tijdelijke en vergankelijke van het aardsche leven. Men denkt dan voortaan geduriglijk te leven en de verderving niet te zien, en de binnenste gedachte is: het huis zal tot in eeuwigheid staan. Maar God zegt in Zijn Woord: deze hun weg is een dwaasheid, want zij willen niet zien dat de dood heerscht, dat niemand zijn broeder van den dood kan verlossen, dat de wijzen en de dwazen tezamen sterven, dat tegen den dood geen geweer is.

Gods kind leeft daarom zoo anders. Hij voelt op deze aarde zich niet thuis en weet zich hier beneden een vreemdeling. Hij zegt met David: ik ben een vreemdeling bij U, een bijwooner gelijk al mijne vaderen. Hij leeft op deze aarde, maar zij is hem een voorloper, tijdelijke woonplaats, en de bede zijns harten is dat de eeuwige God hem een woning zij. Hij gebruikt spijze en drank om staande te blijven in dit leven, maar hij bidt om de gunst des Heeren die meer sterkt dan de uitgesochte spijze, en om het water des levens dat in zijn binnenste wordt een fontein springende tot in het eeuwig leven. En de begeerte zijner ziel gaat uit naar de schatten, die door moe en roest niet verteerd worden, die door dieven niet gestolen worden, maar die voor eeuwig rijk maken bij God in den hemel.

De Christenziel waardeert het leven in den tijd en het leven op aarde als een gave Gods, maar zij voelt toch altoos met de gelooft van vaderen, dat wij hier beneden als in tabernakelen leven en in een vreemd land wonen. Hier beneden is het niet. De blijvende en eeuwige rust is elders. O, die waslijk gelooven betoonen metterdaad dat ze een beter Vaderland zoeken, het hemelsche dat boven is, en zij verwachten de stad die fundamente heeft, welker Kunstenaar en Bouwmeester de volzige God is.

Het leven op aarde is als een pelgrimstocht. En zalig is het oogenblik waarop de reiziger wordt uitgeleide en de intrede gedaan in het Vaderhuis met zijn vele woningen, in de zalen van het eeuwig licht, en genoten de ruste die overblijft voor het volk van God.

Deze twee nu, eenzijdig het leven op aarde als een gave Gods te kennen en als een roeping des Heeren te beschouwen, en anderzijds diep overtuigd te wezen dat het alles slechts tijdelijk is en van voorbijgaande aard, en daarom vurig naar het eeuwig blijvende rondom den Troon des Heeren te verlangen, doen in de ziele van Gods kind een worsteling des geloofs geboren worden.

De apostel Paulus sprak hiervan en gaf uiting aan wat leefde in zijn ziele toen hij zeide: ik word van deze twee gedrongen, hebbende begeerte om onthouden te worden en met Christus te zijn, want dat is zeer verre het beste, maar in het vleesch te blijven is noodiger om uwentwil.

Dat is de wonderlijke strijd in het leven der ziel, en al Gods kinderen weten daarvan te verhalen. Het gold niet alleen van Paulus, maar het geldt van een ieder die God den Heere lief heeft, dat hij van deze twee gedrongen wordt en dezen tweestrijd in zijn ziele kent.

Daar is een verlangen om in het leven te blijven, niet alleen uit vrees voor den dood, maar ook om in dit leven en hier op aarde voor den Heere te strijden. Om de gaven en talenten en krachten die we ontvangen hebben, in den dienst des Heeren aan te wenden en tot Zijn eere te gebruiken. Om te arbeiden aan de komst van het Koninkrijk Gods en tot een hulpe en steun te zijn voor het volk dat den grooten strijd des geloofs voert, voor de zaak en de eere des Heeren.

Maar daar is ook, als we weten aan het einde van den weg des levens te zijn, als de volle maat van het menschenleven ons is geschonken, als de levenskracht in den dienst des Heeren is verbruikt en als de strijd volstreken is, een begeerte om het moede hoofd neder te leggen in het stof des doods, en onthouden te worden en met Christus te zijn.

De grijze Simeon in den Tempel van Jeruzalem had het heilige Kindeken aanschouwd, had het genomen in zijn armen, en toen zoo Gods belofte aan hem vervuld was, en hij de zaligheid gezien had die voor Israël en al de volken was bereid, toen zeide hij: nu laat Gij, Heere! uwen dienstknecht gaan in brede, naar Uw woord.

Toen hij dat zeide, was hij geheel los van deze aarde en van dit leven. De vrucht was ten volle rijp voor de eeuwigheid.

Zoo breekt voor elk van Gods kinderen het oogenblik aan dat de reize door het aardsche vaderland is volbracht, dat zij den Raad Gods hebben gediend, dat de poorten van het eeuwig Jeruzalem zich ontsluiten, en dat de ziele opvaart naar boven, waar verzaaging van vreugde is voor Gods aangezichte en liefelijkheid in des Heeren rechterhand, eeuwiglijk en altoos.

Zalig zijt ge, als ge uw leven op aarde bezien kunt in den lichtglans van den eeuwigen Raad des Heeren, daarin moogt bespeuren het toebereiden voor de zalige eeuwigheid, en zoo vastelijk hopen op de hemelsche heerlijkheid. Dan wordt Asaf woord het uwe: Gij zult mij leiden door Uw Raad, en daarna zult Gij mij in heerlijkheid openen.

En als er dan is het 'naderen van den dood', dan zegt ge wel met gebroken stem, maar toch in krachtige geloofstaal: nu laat Gij, Heere, Uwen dienstknecht gaan in brede, naar uw Woord. En de Heere zal volkomen uitkomst geven.

Dr. A. K. Jr.

Amsterdam, 12 Nov. 1920.

In schier alle plaatsen in ons land zijn in de afgelopen weken dankstonden in de Kerken gehouden naar aanleiding van de Koninklijke bekrachtiging van de Wet-De Visser. Roomsche en Protestant, Gereformeerde en Hervormd, en al wie voor het Christelijk onderwijs opkwam, gevoelde behoefte om God den Heere te danken voor de zegepraal, die Hij na zoo langen en bitteren strijd ons geschonken had. En die zegepraal was daarom te schooner, omdat zelfs de vijand van vroeger tot de totstandkoming van deze pacificatie had

medegewerkt. Het was een vrede, die niet verkregen was door geweld, maar die steunde op erkenning van ons goed recht. En daarin ligt zeker de beste waarborg, dat deze vrede ook een bestendige vrede zal wezen.

Niet alsof met deze financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder onderwijs de strijd uit zou wezen en we nu in zelfvoldane tevredenheid onze wapenen zouden kunnen ophangen aan den wand. Daartegen is, en volkomen terecht, van meer dan eene zijde gewaarschuwd. Nog daargelaten, dat de Wet-De Visser bij het vele goede, wat ze ons biedt en waarvoor we van harte dankbaar zijn, toch meer dan eene bepaling bevat, die aan de zelfstandige ontwikkeling van het Christelijk onderwijs afbreuk doet en vooral in de handen van een het Christelijk onderwijs niet gunstig gezinde Regeering voor onze Christelijke scholen een gevaar zou kunnen opleveren, spreekt het wel van zelf, dat de schoolstrijd zelf met deze financiële gelijkstelling van het openbaar en bijzonder lager onderwijs niet uit is. Ons ideaal blijft: de *Vrije School voor heel de Natie*. Maar de strijd voor dit ideaal zal voortaan toch een *ander karakter* dragen. Het was een strijd, die vroeger een politiek karakter droeg. De voorstanders der neutrale openbare school trachtten met politieke machtsmiddelen aan hun school de overwinning te bezorgen. Ze meenden, dat deze school de *volkschool* moest wezen, dat voor deze school met volle handen uit 's Lands schatkist mocht worden geput, terwijl de Christelijke school alleen geduld werd, zoo niet aan zulke vexatoire bepalingen onderworpen werd, dat haar bestaan zelfs onmogelijk werd gemaakt. Daarin nu lang de krenking van ons *rechtsbesef*. Dat we als burgers van ons lands eerst hadden te betalen voor de instandhouding eener school die naar de overtuiging van de groote meerderheid van ons volk een gevaar was voor de opvoeding der jeugd, en daq nog belemmerd werden in de oprichting onzer eigen scholen, waaraan de Overheid geen penning wilde bijdragen, was het stultend onbillijk en onrechtvaardig, dat zoo diep ons grieft.

Aan dat onrecht is thans, ten minste wat het lager onderwijs betreft, een einde gekomen. Het is een overwinning geweest die niet in eens is bevochten, maar trapsgewijze is verkregen. De ontwikkelingslijn loopt van de eerste pacificatie-wet onder het Kabinet Mackay-De Savornin Lohman over de Onderwijswet van Dr. A. Kuypers naar de wet, die nu de signatuur van Dr. De Visser draagt. En eerst thans, nu de financiële gelijkstelling is doorgevoerd, kan gezegd worden, dat deze politieke worsteling is getindigd en ons goed recht door alle politieke partijen is erkend.

Het bezwaar, wel eens ingebracht, dat deze financiële gelijkstelling niet geldt, althans wat de termen der wet betreft, het *Christelijk* en het *neutraal* onderwijs, maar het *openbaar* en het *bijzonder* onderwijs, late men daarbij niet te zwaar wegen. Formeel genomen is het volkomen juist, dat van een overwinning van het Christelijk onderwijs geen sprake is. Het woord Christelijk komt zelfs in de wet niet wel voor. De Staat heeft alleen afstand gedaan van de dwaze gedachte, dat *zijn* school de enige goede en voor heel het volk bruikbare school zou wezen, en de *vrijheid* van het onderwijs erkend. Wanneer een vereeniging een anti-christelijke school wilde oprichten, dan zou deze school precies hetzelfde subsidie verkrijgen als de Christelijke school. Elke vrije school, van wat religieuze of anti-religieuze kleur ook, kan, wanneer zij aan de vereischten der wet voldoet, op hetzelfde subsidie aanspraak doen gelden. In zooverre kan zelfs gezegd worden, dat heel deze regeling van geen Christelijke gedachte nitgaat. De Staat vraagt niet naar het karakter van het onderwijs, maar steunt *elk* onderwijs, zelfs al zou dit lijnrecht tegen de Christelijke levens- en wereldbeschouwing zich richten. Zelfs de eisch, die althans voor de openbare school nog gehandhaafd bleef, dat zij dienen moest tot opleiding in maatschappelijke en christelijke deugden, viel voor het vrije onderwijs weg.

Maar hoe juist deze opmerking ook is, toch mag daarbij niet vergeten worden, dat praktisch het *openbaar* onderwijs steeds meer, om met Groen te spreken, voortuit was geworden van het modernisme, dat de volksjeugd steeds meer ontkerstende, en dat het *bijzonder* onderwijs zoo goed als geheel was opgekommen uit den drang en behoefte van ons Christenvolk om een school te hebben, waar de Christelijke religie weer in eere was. Door aan dit bijzonder onderwijs thans geheel dezelfde rechten toe te kennen als aan de Staatsschool, is aan de onderdrukking, achteruitzetting of hoe men het noemen wil, van de Christelijke school een einde gemaakt. En al is wettelijk thans de mogelijkheid geopend ook voor bestrijders van het Christendom, om met Staatshulp scholen op te richten, we vreezen niet, dat in de praktijk hiervan veel gebruik zal worden gemaakt. In de Staatsschool, die feitelijk godsdienstloos is, hebben deze mannen al wat hun hart begeert. Ze behoeven niet naast deze Staatsscholen bijzondere scholen op te richten. De winst van deze wet valt den Christelijken scholen ten deel. Dat is dan ook de indruk, niet alleen van ons Christenvolk, maar evenzeer van degenen, die onze tegenstanders waren. En dat verklaart den toon van dank en jubel, die uit het hart oprees, nu God de Heere onzen strijd zoo schitterend bekronde.

Want metterdaad is voor de ontwikkeling van ons Christelijk onderwijs ons een rijke toekomst geopend. We kunnen den strijd met het openbaar onderwijs, thans voortzetten, niet langer belemmerd door financiële bezwaren.

Het woord va

Bouwt Scholen

Uit Bij- en O

kan thans in voheid worden van het getal sinds de Staat bewijst wel, welk onderwijs b groote steden z kunnen worden breiding van het weer te herwin school verloren.

Maar zal deze tot een werkelijk zal ons Christ toonen, dat de Staatsschool over onderwijzers w roeping gelegd gen mannen de nen, die, bezield onze jeugd v weten te winn ze zullen ook n dit Christelijk b gisch hooger s Staatsschool e scholen zal rij voor de opvoed

Zoo zal het worden voor on strijd niet met i jke wapenen g het zal moeten lijke scholen uit bare scholen, maar in elk o Christelijke sch plaats der eere toekomst. De l zal daardoor s voor deze schoe zal zich uitstre nu nog verre dan als een zeg

In

Dr. P. J.

Wederom he haagd een uit kanten tot zich Sikkels ons ont ging heen. Kl gebroken. Een hart sloopte t onze Kerken i hij als emeritu en naar Hilve dikant was g rusten kon K Zondag aan had hij Dr. e meente te Utr nog naar Amst Kerken de coll kwam plotselin hem. En hij rust.

Maar Klaar midden niet v man van groot dit, toen hij in machtig beziel broederen tot r en niet alleen i Walcheren en weerklank vor in de taal v der Vaderen gloriëtijsdperk u

Daarna trok jaren lang d diende. Ook makkelijk. War uit één stuk, beginsel, een strijken niet v en kraakte he stand, en wat overwinning s diking, die v king, die zoo d tien, maar ook het Evangelie

Ook in ons meen is Klaar kenis geweest, om zich heen. Hij was en b zwakking van heilig was, z zijn woord k gaan als van e

Maar men men wist, ho meende. En Kerken twielfe Het is wel d zulke mannen Maar we bel wat Hij in heu Moge God troosten.

1. NIEUWE T maadschrift vo door Dr. A. van Groningen, den Van dit maag gang doet, ontvi In Aft. 7, ont naar aanleiding GLAUBENS, een t dienshistoricus dienst-geschiede artikel van Dr. van Dr. E. H. van GERICHTIG GING DOOR 'T